

Saffer Pál

Fratte! ungheri...

Valahol Szezsana környékén kezdődött. Künn a gyorsvonat-fülke ablakán túl visszafelé repültek a novemberi ködbe burkolt isztriai tájak, mintha menekülnének a távozótól, aki ilyen szomorú ősziidőben elhagyja hazáját.

Azok ketten a szemközti ülésen, két ljubljanai kereskedelmi utazó, csomagok nélkül utaztak egy napra Triesztbe és arról beszélgettek, hogy estére megnéznék egy jó filmet, mert nálunk csak cowboy-filmeket pergetnek.

Azután sorra került Magyarország.

— Én két vagon húst küldtem Magyarországon át Csehszlovákiába, — mondta a fiatalabb, — de sohasem érkezett meg. Éppen jól jött a magyaroknak.

— Kész. Az elveszett — mondta az idősebbik.

— Bánom is én, — felelte amaz, — én elküldtem. Szabályszerűen átment a határon, a bank nekem jóváírta a küldeményt, a többi nem az én gondom.

A távoli ködből sárga torkolattüzek villantak fel és elkínzott emberarcok. Valami messze Ázsia, ahol a nyirkos hidegben ölik egymást az emberek... azután elszégyeltem magam. Eszembe jutott egy hasonló ködös novembervég, ott Pest körül, az elázott sáros, elhagyott utakkal, amikor a hazatérőben csak egy-egy kilőtt német tankkal, vagy nehéz amerikai teherautókon robogó oroszokkal találkoztam, és szomorú riadt emberekkel a városokban.

— Jól jött az nekik, — mondta a fiatalabbik kereskedő és nevetett.

Az ujság szerint, amely ott lapult a zsebemben, a francia elvtársak Jugoszlávia hibájáról és a proletár internacionalizmusról szavalnak.

Két vagon hús a csehszlovák dolgozók helyett a magyar felkelőknek jutott. Hogyan kell ezt értelmezni a proletár internacionalizmus szempontjából?

Azon kezdtem gondolkozni, hogy két vagon hús, vajjon hány dollárt jelent... de aztán inkább azon gondolkoztam, hogy hány embert lehetett vele jóllakatni. És kezdtem rájönni, hogy proletár internacionalizmus többféle van ezen a világon...

Trieszt

— Mi van a magyarokkal? — kérdezte a feketehajú szinyora, a lakásadónóm, aki pocsékul keréketörte a német nyelvet és végtelen sóhajtozások után potom áron megvette tőlem az obligát üveg szilvapálinkát, amellyel a soványpénzű jugoszláviai utasok szokták gyarapítani valutakészletüket.

— Mi van a magyarokkal? Ó, ó szegény emberek, — pergett a nyelve, — tudja, itt is vannak magyarok, hogyne lennének. Meg horvátok, szlovének, lengyelek, meg istentudja még miféle fajta menekültek, bizony. Elég baj ez nekünk. A tisztességes trieszti kínlódik, küszködik. Ezek meg hotelben laknak, segílyt kapnak... ha dolgoznak, akkor még fizetést is adnak nekik... és mindezt a mi zsebünkéből, mi fizetjük az adót... Mért nem mennek haza a saját országukba, mint más tisztességes ember... nekünk se könnyű. A kikötő üres, nincs forgalom, nincs munka. Az üzletek tele vannak mindennel, de vevő nincs. Menjen és nézze meg, ha nem hiszi...

— Maguk akarták Olaszországot,

— Mi nem akartuk, — mondta a szinyora és szeme villámokat szórt, — amikor megtudtuk, hogy megint az olaszok jönnek ide, mindenkinek az orra eddig lógott ni! — Ezzel éveit megcáfoló fürgeséggel mélyen meghajolt és kezével majd a földet érintette.

— Jó! — kockáztattam meg ismét a kérdést. — Az olasz uralom nem tetszik. Jugoszláviát nem akarták. Mit akarnak maguk tulajdonképpen?

— Trieszt Freistaat! — kiáltotta magából kikelve a szinyora és majd elejtette a pálinkásüveget. — Tudja, ez valamikor a monarhiához tartozott.

— Tudom — mondtam és végignéztem a magas szobákon, a nagy, barna, kétszárnyú ajtókon, amelyek egész nyugodtan lehetnek volna egy bécsi, budapesti, vagy egy „békebeli” noviszádi bérház tartozékai.

— Akkor volt itt szép az élet. Meg még egyszer, amikor az amerikaiak itt voltak. Sok katona, sok dollár, mindenkinek volt keresete. De most... Mi azt akarjuk hogy itt szabadkikötő legyen. Vám nélkül. És mondja, tényleg lőnek ott Magyarországon?

— Lőnek...

— Szegény magyarok. Biztosan nagyon éhesek lehetnek...

— Ha olcsón akar vacsorázni, menjen a Panada-étterembe — mondta háziasszonyom, azután kicsit gondolkozva hozzátette — ott biztos talál földieket is. Magyarokat, horvátokat — menekülteket...

— Szép nagy étterem a „Panada”, még televízióskészüléke is van tette hozzá és én amikor a süvöltő erőszakos bőra elől hebotlottam, egy szomorú kis butikban találtam magam, amely erőnek erejével igyekszik szép lenni, legalább is ezt mutatja a csapos feje fölött terpeszkedő szimbolikus zsindeletető.

Egyébként első benyomásom nem csalt. A háziasszonyom sem. Itt valóban lehet százötven liráért egy adag sajtos makarónit kapni és hozzá egy „kvar” vörösbort és valóban meg lehet találni itt egy nagy város mindenféle nyomorúságát.

Idős nénikék, akik egy hetven lirás zónapörkölttel fejezik be a napot és utána a megmaradt zsemlye felével megisszák a vörösbort, a másik felét pedig becsomagolják a szalvétába és elteszik. Talán reggelire? Ki tudja, nehéz az élet.

Egy öreg, vak bácsi, akinek a pincérnő nyakába akasztja a szalvétát, mint a gyerekeknek, azután háromszor egymásután kísérli meg, hogy a leveseskanalat reszkető kezével a szájáig emelje anélkül, hogy kiöntené a tartalmát. Harmadszorra végre sikerül és az öreg úgy kapja be a kanalat, mintha attól félne, hogy megszökik a zsákmány...

Később változik a társaság. Munkások és meghatározatlan társadalmi állású emberek szállingóznak be az ajtón. Az egyik elkéri tőlem a Primorszki Dnevniket. Szeretnék tőle valamit kérdezni, de okosabbnak vélem, ha hallgatok.

Kilenc felé idegessé válik a társaság. Egyre többen szölongatják a tulajdonosnőt, aki az órára mutogat és csitítja embereit.

Azután bekapcsolják a televíziót. Telezsurnál! Híreket olvas fel egy rendkívül intelligensképű bemondó, majd képes riportot közvetkezik: A magyar menekültek fogadása Nyugaton.

Nem értem a szpiker pergő nyelvét, csak néhány beesettarcú fiatalembert látok, két fiút és egy lányt és a riportert kezét, amint hol az egyik, hol a másik elé tartja a mikrofont. A jobboldali simahajú fiatalember úgylátszik tud valamit olaszul mert ő beszél legtöbbit és ő közvetíti. A lány hallgat, csak néha vet összehúzott szemmel egy-egy komor pillantást a mikrofonra, mint valami ellenségre. A másik fiú néha válaszol a kérdésekre. Rövidek a válaszok, olykor csak egy szó, vagy egy rövid mondat. Valószínűleg magyarul, de nem tudom megérteni, mit mond.

Azután változik a kép. Valami hivatalban vannak a magyar menekültek. Egy kéz, amelynek tulajdonosát nem látjuk, harisnyát, pullover, inget dob oda nekik. A legközelebb álló menekült szembefordul a felvevőgép lencséjével, huzogatja, gyúri a kapott pullover, azután valami sajtóságos grimaszt vág és nagyot bólint. Mint ha csak azt mondaná:

— Ez aztán igen. Ez valódi nyugati anyag...

Vagy inkább mint a cirkuszi bohóc, amikor kipróbálja hogy elég szilárdan áll-e a szék, amelyre fel akar mászni

A különbség? A különbség csak annyi, hogy a cirkuszi bohóc tapsot kap ezért a grimaszért. A Panadában pedig ekkor néma csend honolt. Ügylátszik túlsokan voltunk olyanok jelen, akik tudtuk, hogy mit ér egy grimasz — és mit ér egy pullover.

De nem volt sok idő gondolkozni. A következő pillanatban már egy áramvonalas motorcsónak hasította a vizet, valami rekorder, és amikor kiléptem a hűvös szeles éjszakába, az ekránon már egy Wilde-komédia alakjai ácsorogtak egy angol kastély kertjében és fecsegték, valószínűleg igen szellemesen és végeszakadatlanul.

oOo

Sok mindenre íó ez a magyar helyzet. Csak éppen az a kérdés, hogy ki hogyan fogja fel ezt a szót: „szabadságharc”. A triezsti „Piccolo” ezzel kapcsolatban két hasábon át áradozik a triezstiek hazafias érzelmeiről és emlékezteti őket, hogy városukat kétszer „szabadították fel”.

„Mi triezstiek tudjuk mi a szabadságharc és ezért segítünk magyar testvéreinknek.” — „Magyar testvéreink szenvedése emlékeztet bennünket arra, hogy milyen drágán szereztük meg a szabadságot.”

Nem végeztem sem közgazdasági sem politikai tanulmányokat. Nem tudom, kinek van igaza. A „Piccolonak” vagy lobbanékony háziasszonyomnak. (Inkább az utóbbinak, különben a triezsti kereskedelmi kamara ülésén, tekintélyes olasz hazafiak ajkáról valószínűleg nem hangzottak volna el olyan súlyos szavak, hogy: Trieszt reményeit elárulták. Ezt is az olasz sajtó írta.)

Én is, és valamennyien itt, emlékezünk még azokra a napokra, amikor Trieszt sorsa eldőlt és minderről véleményünk is van, — külön véleményünk. Arról is, hogy mit neveznek szabadságharcnak.

Nézem a halott kikötőt és azon gondolkozom, hogy nagy bajban lehet a „Piccolo”, ha már a munkástanácsokat termő felkelésből kénytelen irredenta lobogót csinálni.

oOo

— Városról városra viszik őket és úgy mutogatják, mint a majmokat a menazseriában, — mondotta egy olasz kolléga, amikor a magyar menekültekről beszélt. — Nagy politikai üzlet ez és mindenki igyekszik belőle markolni amennyit tud. Azok a szerencsét-

lenek pedig, mit tehetnek egyebet. Mennek ahová vezetik őket, teszik azt, amit mondanak nekik, hiszen menekültek. Se otthonuk, se hazájuk, sehova sem tartoznak és senki a szavát értük fel nem emeli... ha csak az Egyesült Nemzetek nem...

Igy mondta az olasz kolléga és amíg ő felhajtotta a feketéjét én benyúltam a kabátom belső zsebébe és titokban megtapogattam azt a kis piros könyvet, amely félreérthetetlenül igazolja, hogy ebben az embertelen, fogvicsorgató farkasvilágban én valahová tartozom.

Sose hittem volna, hogy ennyi nyugalmat, ennyi önbizalmat áraszthat egy kicsi, piros könyv.

oOo

Eszem ágában sincs ezzel a jegyzetsorozattal hozzájárulni a Kossuth-rádió patétikus felhívásaihoz hogy: „Gyertek haza magyarok...” A magyar nép dolga volt a felkelés, és minden egyes ember magánügye az is, hogy ezekben a forrongó napokban a lehető utak közül melyiket választja.

Az elmondottakból nem vonok le különös következtetéseket. Okokból és következményekről szoltak már mások. Többet és okosabbat. Még kevésbé akarok valakinek tanácsot adni. Azt sem bizonygatom, hogy keserű a hontalanság kenyere. Régi és közismert igazság ez. Csak néhány pillanatfelvételt akartam adni arról, hogyan lehet egy nép harcát és tragédiáját aprópénzre váltani.

Hogy közben keserű lett a szájam ize és keserű lett egy kicsit a szavam! Ez talán megbocsátható.